

616-089
0-50''

ОПЕРАТИВНА ХІРУРГІЯ

ТА ТОПОГРАФІЧНА АНАТОМІЯ

За редакцією
професора **М.П. КОВАЛЬСЬКОГО**

МЕДИЦИНА

www.medpublish.com.ua

УДК 616-089.11
ББК 54.54я73
О-60

ПЕРЕВІРЕНО
2018

“ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К.Д. УШИНСЬКОГО”
БІБЛІОТЕКА

Затверджено Міністерством освіти і науки України як підручник для студентів вищих навчальних закладів — медичних університетів, інститутів й академій (лист № 1/11-6959 від 27.07.2010)

Видано відповідно до Наказу Міністерства охорони здоров'я України № 502 від 22.06.2010 як національний підручник для студентів вищих навчальних закладів — медичних університетів, інститутів й академій

Автори:

Ю.Т. Ахтемійчук, Ю.М. Вовк, С.В. Дорошенко, О.Б. Кобзар, М.П. Ковальський, І.Л. Первак, В.І. Півторак, К.О. Прокопеч, Н.Ю. Радомська, О.А. Радомський, М.В. Пархоменко, Т.Т. Хворостяна

Рецензенти:

В.О. Шапринський — д-р мед. наук, проф., зав. кафедри хірургії № 1 з курсом ендоскопічної та лазерної хірургії Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова;

Ю.Й. Гумінський — д-р мед. наук, проф. кафедри анатомії людини Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова;

Г.Я. Костюк — д-р мед. наук, проф., зав. кафедри оперативної хірургії та клінічної анатомії Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова;

І.Я. Дзюбановський — д-р мед. наук, проф., зав. кафедри хірургії навчально-наукового інституту післядипломної освіти Тернопільського державного медичного університету імені І.Я. Горбачевського;

В.І. Талько — д-р мед. наук, проф., зав. кафедри анатомії людини, топографічної анатомії та оперативної хірургії Київського медичного університету УАНМ

Оперативна хірургія та топографічна анатомія : підручник / Ю.Т. Ахтемійчук, Ю.М. Вовк, С.В. Дорошенко та ін. ; за ред. М.П. Ковальського. — 4-е вид., випр. — К. : ВСВ “Медицина”, 2018. — 504 с. + 40 с. кольор. вкл.

ISBN 978-617-505-619-6

Підручник створено з урахуванням рекомендацій МОН та МОЗ України:

— високий ступінь ілюстративності (423 малюнки, з них 78 — кольорові), використання логічних схем і таблиць;

— наявність тестових завдань для самоконтролю студентів після кожного розділу (відкрита база) у форматі “Крок”. Частина питань, так звану якірну групу, відібрана з тестів для поточного та підсумкового модульного контролю, що має підвищити зацікавленість студентів в опануванні підручника;

— наявність розділів з трансплантації органів, лапароскопічної хірургії, операцій на судинах і нервах;

— структурованість тексту й ілюстрацій.

Розділи з топографічної анатомії передують розділам з оперативної хірургії, що є традиційним у викладанні предмета і відповідає типовій навчальній програмі. Послідовність викладання топографічної анатомії та оперативної хірургії окремих ділянок тіла людини також збігається з класичною схемою його описання.

Усі назви анатомічних елементів відповідають Міжнародній анатомічній номенклатурі (Сан-Пауло). Українські еквіваленти наведено за виданням “Міжнародна анатомічна номенклатура”, І.І. Бобрик, В.Г. Ковешніков. Перевагу надано українським термінам, латинські вказано під час першого згадування.

У підручнику наведено модифіковані малюнки з класичних анатомічних і топографоанатомічних підручників і атласів, значну частину взято з попередніх видань, також є оригінальні ілюстрації.

Для студентів вищих навчальних закладів — медичних університетів, інститутів й академій, а також лікарів-інтернів, лікарів хірургічного профілю.

542936

УДК 616-089.11
ББК 54.54я73

© Ю.Т. Ахтемійчук, Ю.М. Вовк, С.В. Дорошенко, О.Б. Кобзар, М.П. Ковальський, І.Л. Первак, В.І. Півторак, К.О. Прокопеч, Н.Ю. Радомська, О.А. Радомський, М.В. Пархоменко, Т.Т. Хворостяна, 2010, 2018
ISBN 978-617-505-619-6 © ВСВ “Медицина”, оформлення, 2018

ПЕРЕДМОВА	9
РОЗДІЛ 1. ПРЕДМЕТ І МЕТОДИ ОПЕРАТИВНОЇ ХІРУРГІЇ ТА ТОПОГРАФІЧНОЇ АНАТОМІЇ	11
РОЗДІЛ 2. ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ОПЕРАТИВНОЇ ХІРУРГІЇ ТА ТОПОГРАФІЧНОЇ АНАТОМІЇ	15
РОЗДІЛ 3. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ОПЕРАТИВНОЇ ХІРУРГІЇ	21
Вчення про хірургічні операції	21
Принципи оперативної хірургії	21
Етапи хірургічних втручань	21
Класифікація оперативних втручань	22
Хірургічний інструментарій	23
Хірургічні інструменти для роз'єднання тканин	24
Хірургічні інструменти для фіксації, відведення та зондування тканин і органів	25
Хірургічні інструменти для спинення кровотечі та зупинки кровообігу	29
Хірургічні інструменти для з'єднання тканин	32
Хірургічні інструменти спеціального призначення (для виконання спеціальних оперативних прийомів на окремих органах)	32
Шовний матеріал	38
Правила та способи роз'єднання тканин	40
Правила та способи з'єднання тканин	41
Непереривний шов	42
Матрацні шви	43
Внутрішньошкірний (косметичний) шов	44
Зняття шкірного шва	45
Методи тимчасового та остаточного спинення кровотечі в рані	45
Загальні принципи хірургічного оброблення ран	45
РОЗДІЛ 4. ТОПОГРАФІЧНА АНАТОМІЯ ГОЛОВИ	47
Загальна характеристика голови	47
Мозковий відділ голови	51
Лобово-тім'яно-потилична ділянка	51
Скронева ділянка	55
Соскоподібна ділянка	57
Порожнина черепа	58
Оболони та підоболонні простори головного мозку	58
Лицевий відділ голови	65
Щічна ділянка	66
Привушно-жувальна ділянка	67
Глибока ділянка лица	69
Очноямкова ділянка	70
Носова ділянка	72
Ротова ділянка	75
Клітковинні простори лица	80
РОЗДІЛ 5. ОПЕРАЦІЇ В ДІЛЯНЦІ ГОЛОВИ	83
Хірургічне оброблення черепно-мозкових ран	83
Трепанация склепіння черепа	87

Внутрішньочерепні крововиливи (гематоми)	90
Трепанация соскоподібного відростка	92
Хірургічне оброблення щелепно-лицевих ран	93
Хірургічне лікування абсцесів і флегмон лица	94
Операції на приносних пазухах	102
Р О З Д І Л 6. ТОПОГРАФІЧНА АНАТОМІЯ ШИЇ	105
Фасції шиї	107
Клітковинні простори шиї	108
Ділянки шиї	110
Груднинно-ключично-соскоподібна ділянка	110
Надпід'язикова ділянка	112
Підпід'язикова ділянка	114
Органи шиї	114
Гортань	114
Трахея (шийна частина)	116
Щитоподібна залоза	116
Прищитоподібні залози	117
Глотка	118
Стравохід	119
Трикутники шиї	119
Сонний трикутник шиї	119
Бічний трикутник шиї	120
Уроджені вади шиї	122
Р О З Д І Л 7. ОПЕРАЦІЇ НА ШИЇ	123
Хірургічне оброблення ран шиї	123
Вагосимпатична блокада	123
Операції в разі гнійних процесів на шиї	124
Трахеотомія і трахеостомія	126
Операції на щитоподібній залозі	129
Операції на судинах шиї	132
Операції з приводу вроджених кіст і норичь шиї	136
Р О З Д І Л 8. ТОПОГРАФІЧНА АНАТОМІЯ ГРУДЕЙ	138
Грудна стінка	138
Діафрагма	143
Грудна порожнина	144
Плевра	144
Легені	147
Середостіння	150
Р О З Д І Л 9. ОПЕРАЦІЇ НА ГРУДНІЙ СТІНЦІ Й ОРГАНАХ ГРУДНОЇ ПОРОЖНИНИ	164
Пункція плевральної порожнини	164
Пункція перикарда	165
Резекція ребра	166
Первинне хірургічне оброблення ран грудної стінки	167
Операції з приводу гнійних маститів	170
Секторальна резекція грудної залози	171
Радикальна мастектомія за методом Холстеда—Меєра	171
Операційні доступи до органів грудної порожнини	174
Операції на легенях	176
Пульмонектомія (видалення легені)	176
Сегментектомія (видалення бронхолегеневого сегмента)	177
Лобектомія (видалення частки легені)	178

Операції на стравоході	178
Оперативна хірургія серця	183
Принципи штучного кровообігу	184
Уроджені вади серця та великих судин і основні принципи їх хірургічної корекції	184
Хірургічне лікування ішемічної хвороби серця (ІХС)	187
Пересадка серця	188
Р О З Д І Л 10. ТОПОГРАФІЧНА АНАТОМІЯ ЖИВОТА	190
Передньобічна стінка живота	190
Черевна порожнина	198
Поділ очеревинної порожнини на поверхи	199
Органи черевної порожнини	203
Р О З Д І Л 11. ОПЕРАЦІЇ В ДІЛЯНЦІ ЖИВОТА	222
Операції з приводу гриж передньобічної стінки живота	222
Пахвинні грижі	224
Стегнові грижі	230
Пупкові грижі	231
Грижі білої лінії живота	234
Оперативні доступи до органів черевної порожнини	234
Операції на органах черевної порожнини	237
Операції на шлунку	242
Операції на печінці	257
Операції на жовчних шляхах	261
Операції на селезінці	268
Операції на підшлунковій залозі	269
Операції на тонкій та товстій кишці	272
Р О З Д І Л 12. ТОПОГРАФІЧНА АНАТОМІЯ ПОПЕРЕКОВОЇ ДІЛЯНКИ ТА ЗАОЧЕРЕВИННОГО ПРОСТОРУ	283
Поперекова ділянка	283
Заочеревинний простір	284
Органи заочеревинного простору	287
Нирки	287
Надниркові залози	289
Сечовід	289
Черевна частина аорти	290
Нижня порожниста вена	291
Непарна і півнепарна вени	292
Симпатичний стовбур	292
Вегетативні нервові сплетення заочеревинного простору	292
Лімфатична система заочеревинного простору	292
Р О З Д І Л 13. ОПЕРАЦІЇ НА ОРГАНАХ ЗАОЧЕРЕВИННОГО ПРОСТОРУ	294
Оперативні доступи	294
Паранефральна блокада	295
Операції на нирці	296
Операції на сечоводі	299
Р О З Д І Л 14. ТОПОГРАФІЧНА АНАТОМІЯ ТАЗА	301
Кістковий таз	301
М'язи таза	303
Фасції таза	304
Клітковинні простори таза	305
Відділи малого таза. Хід очеревини	307
Органи малого таза	310

Пряма кишка.....	310
Сечовий міхур	312
Тазова частина сечоводу.....	314
Внутрішні чоловічі статеві органи	315
Промежина	317
Зовнішні чоловічі статеві органи	319
Внутрішні жіночі статеві органи	323
Зовнішні жіночі статеві органи	327
Р О З Д І Л 15. ОПЕРАЦІЇ НА ОРГАНАХ МАЛОГО ТАЗА ТА ПРОМЕЖИНИ	328
Операції на сечовому міхурі	328
Катетеризація сечового міхура	328
Пункція сечового міхура	329
Дренування передміхурового простору.....	329
Високий розріз сечового міхура	329
Накладення міхурової фістули	331
Резекція сечового міхура	331
Видалення сечового міхура	331
Надлобкова черезміхурова аденомектомія	332
Операції на прямій кишці	335
Операція при геморої за Міліганом—Морганом	335
Оперативне лікування при гострому парапроктиті	336
Оперативне лікування припрямокишкових нориць (при хронічному парапроктиті).....	337
Операції при випаданні прямої кишки	337
Черевно-промежинна екстирпація прямої кишки.....	338
Черевно-промежинна проктопластика	339
Операції на чоловічих зовнішніх статевих органах.....	340
Колове відрізання передньої шкірочки статевого члена.....	340
Розрізання передньої шкірочки статевого члена при парафімозі	340
Розсічення вуздечки передньої шкірочки статевого члена	341
Операція при ушкодженні сечівника.....	341
Операція при водянці яєчка за Вінкельманном	341
Операція при крипторхізмі	342
Операції на жіночих статевих органах.....	342
Операції при позаматковій трубній вагітності	342
Видалення кісти яєчника на ніжці.....	344
Пункція прямокишково-міхурової заглибини через задне склепіння піхви	344
Кесарів розтин	344
Р О З Д І Л 16. ТОПОГРАФІЧНА АНАТОМІЯ ХРЕБТА ТА СПИННОГО МОЗКУ.	
ОПЕРАЦІЇ НА ХРЕБТІ	346
Топографічна анатомія ділянки хребта	346
Топографічна анатомія хребта	346
Топографічна анатомія спинного мозку	348
Топографічна анатомія оболон і міжоболонних просторів спинного мозку	349
Поперекова пункція	350
Розкриття хребтового каналу	351
Передній спондилодез.....	352
Операції при спинномозкових грижах	353
Р О З Д І Л 17. ТОПОГРАФІЧНА АНАТОМІЯ ВЕРХНЬОЇ КІНЦІВКИ	354
Топографічна анатомія підключичної ділянки	355
Топографічна анатомія дельтоподібної ділянки	356
Топографічна анатомія пахвової ділянки	356
Топографічна анатомія лопаткової ділянки	358

Топографічна анатомія плечового суглоба	358
Топографічна анатомія плечової ділянки	359
Топографічна анатомія передньої плечової ділянки	359
Топографічна анатомія задньої плечової ділянки	360
Топографічна анатомія ліктьової ділянки	360
Топографічна анатомія передньої ліктьової ділянки	360
Топографічна анатомія задньої ліктьової ділянки	361
Топографічна анатомія ліктьового суглоба	361
Топографічна анатомія передплічної ділянки	362
Топографічна анатомія передньої передплічної ділянки	362
Топографічна анатомія задньої передплічної ділянки	363
Топографічна анатомія ділянки кисті	363
Топографічна анатомія ділянки зап'ястка	363
Топографічна анатомія передньої ділянки зап'ястка	364
Топографічна анатомія задньої ділянки зап'ястка	364
Топографічна анатомія суглобів ділянки зап'ястка	364
Топографічна анатомія долоні	365
Топографічна анатомія тилу кисті	368
Топографічна анатомія пальців	368
Р О З Д І Л 18. ТОПОГРАФІЧНА АНАТОМІЯ НИЖНЬОЇ КІНЦІВКИ	370
Сіднична ділянка	370
Кульшовий суглоб	373
Стегнова ділянка	374
Передня стегнова ділянка	374
Задня стегнова ділянка	379
Колінна ділянка	381
Передня колінна ділянка	381
Задня колінна ділянка (підколінна ямка)	382
Гомілкорова ділянка	385
Передня гомілкорова ділянка	385
Задня гомілкорова ділянка	386
Над'ятково-гомілкорова ділянка	388
Стопа	390
Тил стопи	390
Підшва	391
Пальці стопи	395
Р О З Д І Л 19. ОПЕРАЦІЇ НА КІНЦІВКАХ	396
Принципи та техніка первинного хірургічного оброблення ран кінцівок	396
Операції при гнійних захворюваннях кінцівок	398
Операції при гнійних захворюваннях верхньої кінцівки	400
Операції при гнійних захворюваннях нижньої кінцівки	409
Операції на сухожилках, м'язах, кістках і суглобах	416
Операції на сухожилках	416
Операції на м'язах	419
Операції на кістках	420
Операції на суглобах	423
Ампутації й екзартикуляції кінцівок	426
Ампутації й екзартикуляції на верхній кінцівці	430
Ампутації й екзартикуляції на нижній кінцівці	432
Р О З Д І Л 20. ОПЕРАЦІЇ НА СУДИНАХ І НЕРВАХ	437
Оперативні доступи до судин і нервів верхньої кінцівки	437
Оперативні доступи до підключичної артерії та плечового сплетення	437

Оперативний доступ до пахвової артерії та гілок плечового сплетення за Пироговим	437
Оперативний доступ до плечової артерії та серединного нерва в середній третині плеча	439
Оперативний доступ до ліктьових артерій та нерва на передпліччі	439
Оперативний доступ до серединного нерва	441
Оперативний доступ до поверхневої долонної дуги за В.М. Шовкуненком	442
Оперативні доступи до судин і нервів нижньої кінцівки	442
Оперативний доступ до стегнової артерії	442
Оперативний доступ до сідничого нерва в середній третині стегна	443
Оперативний доступ до підколінної артерії в підколінній ямці	444
Оперативний доступ до передньої великогомілкової артерії та глибокого малогомілкового нерва	446
Оперативний доступ до задньої великогомілкової артерії та великогомілкового нерва в середній третині гомілки	446
Оперативний доступ до задньої великогомілкової артерії та великогомілкового нерва позаду присередньої кісточки великогомілкової кістки	447
Оперативний доступ до тильної артерії стопи та глибокого малогомілкового нерва	447
Операції на судинах	448
Операції на артеріях	450
Операції на венах	453
Операції при аневризмах	454
Операції на нервах	455
Невроліз	455
Шов нерва	455
РОЗДІЛ 21. ТРАНСПЛАНТАЦІЯ ОРГАНІВ І ТКАНИН	456
Історичний нарис	456
Умови трансплантації	460
Пригнічення реакції відторгнення	461
Пересадка окремих органів	462
РОЗДІЛ 22. ЕНДОСКОПІЧНІ ОПЕРАЦІЇ	466
Етапи розвитку ендоскопічної хірургії	466
Переваги та недоліки ендоскопічних втручань	467
Обладнання й інструменти для ендоскопічних втручань	467
Окремі ендоскопічні втручання	468
Накладення пневмоперитонеуму	468
Діагностична лапароскопія	469
Лапароскопічна холецистектомія	469
Лапароскопічна апендектомія	470
Лапароскопічна герніопластика	471
ТЕСТИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ РІВНЯ ЗНАТЬ	474